

Сайт
газеты "Поиск"

Форум газеты ПОИСК

Добро пожаловать на форум сайта электронной версии газеты ПОИСК

Расширенный поиск

Список форумов < Форум краєзнавців Донеччини

FAQ Регистрация Вход

Українське козацтво на території Донеччини

Модераторы: slc, Краевед

Ответить

Сообщений: 1714 • Страница 102 из 115 • [1](#) ... [99](#) [100](#) [101](#) [102](#) [103](#) [104](#) [105](#) ... [115](#)

L.V.
Семьянин форума
100%

Сообщения: 497
Зарегистрирован:
Ср фев 09, 2011 22:10

Re: Українське козацтво на території Донеччини

☐ L.V. » Вт апр 14, 2015 14:27

Уважаемый Индеец, а в этой книге: [Дулимов Е.И., Цечоев В.К. Славяне средневекового Дона. Ростов-на-Дону: Ростиздат, 2001](#) ничего по интересующей Вас теме нет? Я ее так и не читал.

А степная трава пахнет горечью...

L.V.
Семьянин форума
100%

Сообщения: 497
Зарегистрирован:

Re: Українське козацтво на території Донеччини

☐ L.V. » Вт апр 14, 2015 14:30

Некоторые упоминания о сакалиба на Дону во времена арабов есть в книге [Мишин Д.Е. Сакалиба \(славяне\) в исламском мире в раннее средневековье](#). Правда автор приходит к выводу, что здесь темные арабы все тамошние племена, невзирая на их происхождение называли "сакалиба". Но я в этом не настолько уверен.

А степная трава пахнет горечью...

Ср фев 09, 2011 22:10

Индеец

Давно здесь

40%

Сообщения: 108

Зарегистрирован:

Пт дек 30, 2011 20:03

Откуда: Чугуевский-Изюмский уезд

Re: Українське козацтво на території Донеччини

□ **Индеец** » Вт апр 14, 2015 17:31

К сожалению, ни ту , ни другую книги не читал. Спасибо.

L.V.

Семьянин форума

100%

Сообщения: 497

Зарегистрирован:

Ср фев 09, 2011 22:10

Re: Українське козацтво на території Донеччини

□ **L.V.** » Вт апр 14, 2015 20:43

В этом посте мы с уважаемым Индейцем (позже, возможно, и еще один участник подключится) начинаем разбор и комментирование работы доктора исторических наук, ведущего научного сотрудника Института истории Украины Национальной академии наук Украины, директора Научно-исследовательского института казачества при Институте истории Украины Национальной академии наук Украины [Тараса Васильевича Чухлиба](#), посвященной украинско-казацкому прошлому Донецкой и Луганской областей. Оригинальный полный текст книги можно скачать, например, [отсюда](#).

К сожалению, в тексте отсутствуют ссылки на источники информации (есть лишь общий список литературы в конце), поэтому многие сюжеты книги нам проверить было затруднительно. Моменты, которые вызывали некоторые сомнения, но которые мы не в состоянии были перепроверить, в большинстве случаев оставались без комментариев. Т.е. не все те места, которые без них остались можно сразу причислять к проверенным и надежным сведениям. Также оставалось без комментариев авторское понимание «Украины-Руси» и «Украинской казацкой державы». Естественно, что любые дополнительные аргументированные замечания что к основному тексту уважаемого Чухлиба, что к нашим с уважаемым Индейцем комментариям будут только приветствоваться.

Также надо отметить, что подстраничные авторские комментарии, если они не относились прямо к рассматриваемой теме в большинстве случаев опускались.

При выкладке использовались следующие цвета фона. **Желтый цвет** - наши комментарии. **Водянисто-голубой цвет** - обширные фрагменты текста, никак не относящиеся непосредственно к Донецкой и Луганской областям (и потому обычно не комментируемые). **Красный цвет** - предупреждающий цвет особо грубых ошибок и «ляпов».

Итак, приступим.

Донеччина та Луганщина - козацькі землі України (XVI-XVIII ст.)

Автор: Тарас Чухліб, доктор історичних наук

Давнє минуле Донецької та Луганської областей, як невід'ємної складової історії України, насичене різними цікавими та маловідомими сторінками, головні з яких стосуються часів Козаччини. З XVI ст. землі Дніпрово-Донецького межиріччя були полем протистояння між Польсько-Литовською державою, Московським царством, Кримським ханством та Османською імперією, а в другій половині XVII-XVIII ст. увійшли до складу Української козацької держави. На основі оригінальних архівних та опублікованих джерел з України, Польщі, Росії і Туреччини, свідчень сучасників та наукової історичної літератури автор розкриває історію військово-господарського освоєння українцями від початку 1500-х рр. і до кінця 1700-х рр. території сучасних Донеччини та Луганщини.

Де Савур-могила, широка долина,

Сизий орел пролітає;

Славне військо, славне Запорозьке
У поход виступає.

Де Савур-могила, широка долина,
Сизий орел пролітає;

Славне військо, славне Запорозьке
А як мак процвітає.

У полі могила, широка долина,
Сизий орел пролітає;

Славне військо, славне Запорозьке
А як золото сяє...

(З старовинної народної пісні)

На «цивілізаційному перехресті» Європи та Азії
(вступ)

Старовинна багатостраждальна Савур-могила, що самотньо височить над великою територією Донецького степу[1], нещодавно стала широко відомою усьому світові завдяки незламному героїзму сучасних українських воїнів. Однак великі битви на Савур-могілі відбувалися не тільки у 2014 р., але і під час Другої Світової війни, а також у давню Козацьку добу вітчизняної історії. У той час, співали наші далекі пращури, «славне військо, славне Запорозьке як золото сяло», тобто отримувало перемоги над багатьма своїми ворогами у межах степового «цивілізаційного перехрестя» Європи та Азії.

[подстраничная ссылка: 1 Савур-могила — курган, висотою 277, 9 м над рівнем моря, за 12 км. від м. Сніжне Донецької обл. Входить до ландшафтного парку «Донецький кряж». За легендою тут у нерівному бою з ворогом загинув козак Савур, або ж Сава чи Савка. Існує кілька легенд та переказів про козака Савура та декілька українських народних пісень і дум, де згадується Савур-могила. У XVII-XVIII ст. на цьому кургані знаходилася військовий сторожовий пункт українських козаків.]

[Небольшая проблема. Саур-Могил существует несколько. Есть еще такое название в низовьях Конки в Запорожской области. Есть и на Полтавщине. Может и еще есть. Какая из них имеется в виду в этой и прочих песнях? :) И кто слышал про «большие битвы» казацкой эпохи в районе нашей Донбасской Саур-могилы?]

Саме по території давньої України у добу пізнього середньовіччя та раннього нового часу проходив один з найбільших відламів Великого Кордону, який на довгі століття розділив світ на дві великі цивілізації — Християнську та Ісламську. Перебуваючи у силовому полі не тільки європейської, але й азійської цивілізаційних течій, Україна постійно відчувала їхні впливи на своєму політичному, економічному, соціальному та культурному розвитку, що вибудовувався у довголітньому воєнному протистоянні — жорстоких війнах, кривавих битвах та виснажливих походах.

«Дике Поле», «Поле», «Польна» Україна — такі оригінальні історичні назви усталилися за землями сучасних регіонів Донеччини і Луганщини вже від XIV-XV століть. [Не понятно, почему эти названия привязываются именно к нашим двум областям, а не ко всему степному коридору между Дунаем и Волгой. И насколько известно, термин «Дикое поле» появился только в XVI в. К тому же веку можно отнести и появление Польских и Украинных города Московского царства. Только располагались они намно-о-ого севернее. А города будущей Слободской Украины появятся только в конце XVI - XVII веках.] У ті далекі пізньосередньовічні часи ця малозаселена лісостепова територія між річками Дніпро і Дон опинилися поза межами політичної влади будь-яких державних інститутів. [В XIV-XV вв.? Тогда здесь были чисто золотоордынские земли. Севернее вроде бы пару раз пытались закрепиться литовцы, но без особого успеха. С начала XVI в. наши земли считало своими Крымское ханство.] Хоча вже тоді за цю велику прикордонну зону найсхіднішої частини Європи боролися Велике князівство Литовське (з 1569 р. — Річ Посполита, Польща), Кримське ханство, Московське царство та Османська імперія.

Власне, усі ці войовничі держави Європи та Азії хотіли бачити Дике Поле своїм, але у довголітній військовій боротьбі між цими потугами несподівано перемогла «третя сила» — український народ. Українці, хоча тоді ще не мали власної національної держави, однак зуміли від початку XVI століття стихійно, за допомогою поодиноких «уходників» та напіввійськових ватаг, а згодом завдячуючи воєнізованим підрозділам Запорозької Січі, колонізувати ці степові та приморські землі цивілізаційного перехрестя на Степовому кордоні. [Проникновение украинцев в среднее Подонцовье действительно началось в XVI в. Но нормальную «колонизацию» этих земель можно увязывать только с периодом Слободской Украины XVII в. Стоит ли связывать «воровских черкас» и уходников с «хозяйственной колонизацией» - вопрос очень дискуссионный. Это почти исключительно стадия «Бывали». А колонизация запорожцами приморских земель Северного Приазовья - это уже период с 1740-х годов. Кстати, обратили внимание на фразу «від початку XVI століття»? Это привет от «Универсала Батория-Хмельницкого». О чем уже писалось.]

У XVIII столітті землі Донеччини та великої частини Луганщини (з XIX ст. їх почали називати Донбасом, тобто, вугільним басейном річки Дону) опиняються під владою Війська Запорозького Низового, яке водночас політично підпорядковувалася Гетьманщині — Українській козацькій державі. [Вольности Запорожские расширились на Донеччину только в 1743 году. Это расписано [здесь](#). На северную часть Донеччины и всю Луганщину - не распространялись вовсе. Земли к востоку от Кальмиуса бывали в этот период запорожскими эпизодически] Окрім поширеної назви «Донбас», в історичній та історично-географічній літературі зустрічаються ще й такі означення цього регіону, як: «Україна Запорозька Низова», «Вольности Війська Запорозького», «Східна Україна», «Південно-Східна Україна», «Степова Україна», «Дніпрово-Донське міжріччя», «Подонців'я», «Придінців'я», «Північне Приазов'я», «Приазов'я», «Донецький лісостеп», «Донецький степ» тощо. [Это преимущественно названия, использовавшиеся в советское и постсоветское время. А до этого преобладали несколько другие варианты. Например: [Том XIV](#): :)]

Історики не дуже багато вивчали заселення українцями земель Донеччини та Луганщини у ранньомодерну добу світової історії [Черкасы Тора, Маяков, Райгородка, Бахмута - недостаточно украинцы? Или по этому региону мало хороших работ начиная с XIX в.?]. Праці професора Донецького національного університету, директора Донецького відділення Науково-дослідного інституту Козацтва при Інституті історії України НАН України Василя Пірка «Северное Приазовье в XVI-XVIII веках» (Київ, 1988), «Заселення Степової України» (Донецьк, 1998) та «Заселення Донеччини XVI-XVIII ст.» (Донецьк, 2003) і до сьогодні залишаються чи не єдиними ґрунтовними науковими дослідженнями з даної проблематики. Також можна відзначити насичені унікальним джерельним матеріалом монографії та статті Олени Апанович, Анатолія Бойка, Віктора Брехуненка, Володимира Голубуцького, Володимира Мільчева, Олександра Олійника, Володимира Полторака та Ганни Швидько, які розкривають складні історичні аспекти формування українських козацьких поселень на східних та південних землях нашої країни.

Історичні джерела, на які ми опираємося у нашій книзі, а також колеги-дослідники з проблематики українсько-козацької колонізації Дніпрово-Донецького межиріччя, знаходяться переважно в архівах України, Польщі, Литви, Росії і Туреччини. [Для справедливости. Абсолютное большинство первоисточников, использованных в данной книге, находятся в архивах России. Значительно меньше - в архивах Украины. По остальным перечисленным странам - использование эпизодическое. Почему Россию поставили аж на предпоследнее место? Це несправедливо! (С) :)] Вони також опубліковані у багатьох археографічних збірниках документів та матеріалів, серед яких за своєю документальною насиченістю вирізняється «Архів коша Нової Запорозької Січі», що нараховує 374 справи обсягом у 40 тисяч (!) аркушів. [На сегодня из Архива Коша опубликовано, к сожалению, только 28 дел (5 томов).] На основі вивчення величезного комплексу архівних та опублікованих історичних джерел можна аргументовано стверджувати, що сторожові пункти, пікети («бекети»), караули, зимівники та хутори запорозьких козаків, а також слободи та «займанщини» селян з України стали основою для творення тут протягом кінця XVIII — першої половини XIX століть власне національних українських поселень — сіл, селищ, містечок і міст, які у переважній більшості існують й до сьогодні у межах Донецької та Луганської областей новітньої Української держави. [Хрень. Вся опора только на работу Ф.Макаревского. Да и основание населенных пунктов на основе пикетов и караулов науке пока не известно.]

1. Війна українців за Дике Поле та вихід до Азовського моря

«Дикі Поля» («Campi Deserte», «Wilde Feld») — таким не дуже милозвучним терміном почали означувати неозорі степи великої частини Східної та Південної України, починаючи десь з другої половини XV ст. Чому їх так непривабливо називали сучасники? А тому що з давніх часів ці землі були дуже мало населеними. Хоча протягом XI-XIII ст., з огляду на те, що тут кочували половецькі орди, вони отримали назву Половецького Поля. Коли з історичної арени зникли войовничі половці у багатьох європейських джерелах і виникла ця назва, яка не повинна ображати історичну пам'ять українського народу. Адже під епітетом «дикі» по відношенню до «полей» у ті часи розумілося ніщо інше як «незаселені землі». [Интересно, а почему игнорируются часто встречающиеся в документах и картах такие формы названия этих степей как «Татария», «Малая Татария» (Tartaria Minor, Tartaria Piccola, la petite Tartarie), zemia Tatarska, степь Хейхат?]

Колонізувати, тобто створити у широких межах християнсько - мусульманського Великого Кордону та трохи «вужчого» Дикого Поля постійні поселення та проводити господарювання, українцям було надзвичайно важко з огляду на те, що в межах Дикого Поля пролягали татарські шляхи-«сакми», які пролягали між місцевими ріками Бахмут, Берда, Вовча, Сіверський Дінець, Лугань, Солена, Кальміус, Казенний Торець, Кальчик, Кринка, Міус та огинали лісні масиви. Хоча у добу існування князівської Русі тут існували окремі українські поселення русичів, однак вони перестали існувати у результаті підпорядкування цих земель давньої Русі-України[2] ханській владі Золотої Орди. [Слов'янські поселення роменської культури та культури Київської Русі - відсутні у басейнах вказаних річок. За винятком верхньої та частково - середньої течії р. Сіверський Дінець. Найпівденніше поселення і городище, що можна дещо віднести до згадуваної території, з шарами роменської культури - Коробові Хутори(Зміївський район, Харківська область). Заради справедливості, треба сказати, що фрагменти (лише фрагменти!) слов'янської кераміки, знаходять у дуже малій, майже нульовій кількості - на городищах і поселеннях салтівської культури та на місцях стійбищ Золотої Орди. (Маяки, Ізіум та інші). Що ніяк не може вказувати на осіле слов'янське населення] [Дополнение к последнему комментарию: кроме керамики, встречаются еще и фрагменты металлопластики. По количеству - "близько 100 різноманітних фрагментів і виробів". С каких территорий и памятников - не указано] Від XV ст. усім

побережжям Азовського моря з боку сучасної України володіли кримські хани — нащадки войовничого ординського роду Чингізидів.

Кримське ханство як один з ординських улусів та напівкочова держава жила з того, що проводила постійні набіги на сусідні країни, які традиційно відбувалися по великих дорогах, одна з основних серед яких — Муравський шлях (від нього відгалужувалися Кальміуська та Ізюмська «сакми») пролягала по території сучасного Донбасу. Муравський шлях починався на Перекопі й закінчувався у Москві. Спочатку він ішов вододілами Дніпра та Сіверського Дінця, а потім переходив у басейни Дону та Оки. Головним чином цей шлях використовувався татарами для походів на Москву, а також Слобідську Україну.

Кальміуська «сакма» відокремлювалася від Муравського шляху при витоках р. Молочні Води та лівим боком р. Берди доходила до Кальміусу, а далі прямувала на північний схід, де проходила вздовж р. Сіверський Дінець і йшла на північ вододілом річок Красної і Айдар, піднімаючись далі на північ вододілом Осколу і Дону. [По «Книге Большому чертежу» Кальмиусская дорога проходила через низовья Молочной, пересекала Берду и Каратыш. Описаний Кальмиусского шляха через верховья Молочной и Берды нет.] Ізюмська «сакма» відходила від Муравського шляху біля витоків р. Сухий Торець і йшла у напрямку Сіверського Дінця та переходила через цю річку у межах Ізюмської переправи (суч. м. Ізюм Харківської обл.).

Згідно з описом, старовинна річка Кальміус, або ж Кармія, бере свій початок на південних схилах Донецького кряжу і впадає в Азовське море [Вариант «Кармия» известен из единственного источника - описания протокола допроса запорожца Андрея Шафрана в 1626 г. (этот персонаж еще несколько раз будет упоминаться как в книге, так и в комментариях). Скорей всего «Кармия» - это ошибка писца или публикаторов документа. Кстати, Миус там же назван «Мох»]. У верхній та середній течії долина Кальміусу переважно вузька, глибока, розчленована ярами та балками, у нижній течії долини пологі, широкі. Річище звивисте, подекуди з невеликими порогами. У козацьку добу Кальміус був багатий на рибу, а навколишні прирічні землі — на дичину. Саме тому територія у басейні Кальміусу була улюбленим містом козацьких промислів [С какого времени? Источники? :)].

Річка Сіверський Дінець у давнину називалася Малий Дон, адже була правою притокою Дону. Вона протікає по Білгородщині і Харківщині, звідки, обминаючи Донецький кряж, проходить через Донеччину та Луганщину. За козацької доби р. Сіверський Дінець була судноплавною від м. Чугуєва до впадіння в Дон. [Багаїй, у своїх працях, опублікував документ, що свідчить про судохідність Дінця - і вверх течією від Чугуєва. Саме під Чугуєвим - видобували камінь-пісковик, який частково використовували білгородці] [Некогда по реке Северному Донцу производилось судоходство: с 1736 по 1739-й год, во время турецкой войны, по нему были отправляемы в Дон провиант и другие потребности. Сначала пристань была недалеко от Белгорода, потом при г.Змиеве, наконец при г. Изюме.] Нею користувалися козацькі та іноземні купці, доставляючи свої товари з Азова на Слобідську Україну [Почему не упоминаются московские купцы, часто встречающиеся в источниках?]. На берегах Сіверського Донця у березні 1111 р. відбулася знаменита переможна битва давньоукраїнських князів на чолі з Святополком Ізяславичем та Володимиром Мономахом над половецьким військом хана Шарукана. [Правильніше - у донецько-донському межиріччі. Бо до сих пір, точне місце битви - невідоме і не підтверджене ніякими археологічними матеріалами] Від початку 1500-х рр., коли тут почали з'являтися українські ухадники з Чернігово-Сіверщини — сіверяни, річка почала носити свою назву. [«Тут» начала 1500-х годов - это где? Неужели на Донеччине и Луганщине?]

Річка Лугань, що є правою притокою Сіверського Дінця, тече у межах Донецького кряжу на північний схід, а у пониззі — на схід. Очевидно, що свою назву отримала від того, що у її басейні розміщувалися великі заплави та луки. Кримські татари використовували ці землі як територію для випасу своїх чисельних табунів коней та стад овець.

У XV-XVII ст. Дніпрово-Донське міжріччя було місцем для постійного літнього кочування кримсько-татарського народу. [А зимой вся эта толпа куда девалась? На зиму кочевья обычно спускались к морю, но они все-равно не покидали «Днепро-Донское междуречье»] Вона також використовувалася Кримським ханством як своєрідна буферна оборонна військова зона від переслідування литовськими, польськими чи московськими військами. Адже військові загани цих держав не могли протягом довгого часу переслідувати татарську кінноту у степах, де були відсутні поселення, а, отже, не було можливості для поповнення запасів їжі, води та провіанту.

У добу пізнього середньовіччя велика частина України-Русі опинилися на перехресті міжнародного військового та дипломатичного протистояння, де власне характер прикордонного життя спричинився до існування своєрідної соціальної «нічийної зони». Тут між шляхтою і селянством заявили про свої права на окремий військово-рицарський стан козаки — найбільш загартовані, відважні й витривалі в боях з степовими ордами представники місцевого люду. Протягом довгого часу основні землі України входила до складу Великого князівства Литовського, яке водночас пов'язувалося персональною унією (союзом) з Коронаю Польською. Однак уряди цих двох східноєвропейських держав так і не змогли забезпечити належну військову оборону своїх південно-східних воєводств від постійних нападів татарських орд, які значно посилюлися зі встановленням у 1475 р. збройним і дипломатичним шляхом протекторату Османської імперії над Кримським ханством. Джерела XV ст. — першої половини XVII ст. десятки разів свідчать про виведення татарами з українських міст і сіл полонених (асиру) у

кількості більше 50 тисяч чоловік. Це, зокрема, траплялося у 1474, 1495, 1500, 1505, 1506, 1515, 1516, 1521, 1533, 1555, 1571, 1574, 1612 та 1646 рр. Загальні втрати населення українських земель з кінця XV ст. й до середини XVII ст. становили близько 2 мільйонів 500 тисяч осіб. «Невільниками-українцями Туреччина аж кишла», — так влучно написав про ті важкі часи видатний вчений-османіст Агатангел Кримський.

Вторгненням Османської імперії, Кримського ханства та Буджацької орди до українських земель протистояли лише гарнізони невеликих прикордонних замків, у яких місцеве населення могло сховатися від чергового набігу. Зважаючи на відсутність коштів, королі Польщі (які водночас були й великими князями Литви) не могли сповна профінансувати регулярні війська для оборони краю, а посполите рушення збиралося занадто повільно, для того щоб оперативно відбивати напади. Зупинити ворога не могли також і прикордонні сторожі, які виставлялися на шляхах його просування та річкових переправах. Отож відповідальність за оборону України покладалася на місцевих урядовців — київського воєводу, канівського, черкаського, барського і вінницького старост Великого князівства Литовського. [Виделено голубим цветом как общеисторическая вставка, не имеющая прямого отношения к истории собственно региона Донецкой и Луганской областей. В дальнейшем такие места выделяются тем же цветом без пояснений].

Частину земель сучасних Донеччини і Луганщини українські старости вважали своєю і як таку, що належить до Київського князівства. Ось як, зокрема, черкаський намісник Свирид означував тогочасні південно-східні кордони України-Русі: [По Пирко его звали Сквирклов] «від Мурахви річки, котра впала у Дністер, і над Дністром — по половині Дністра повз Тягині, аж де Дністер упав в море, а звідти від гирла Дніпра, а від гирла Дніпра до Тавані, а з тої сторони Тавані з Перекопською землею... — по овечу воду, а від верхів Овечої води вверх Самари і вверх Орелі, аж до Дінця і від Дінця по Тиху Сосну (виділ. — Т.Ч.)» [Данное описание составлено в первой половине XVI в. при короле Сигизмунде I. И, похоже, составлялось по памяти о гораздо более ранних временах, т.е. это уже не было реальной границей ВКЛ. Для проезжавшего в 1594 г. австрийского дипломата Эриха Лясоты татарская земля начиналась сразу за Самарой... Кстати, Овечьи Воды – это, похоже старое название Волчьих Вод. См. [здесь](#) .].

Але і прикордонні старости Литовського князівства не могли б справитися з обороною краю та контролем за підвладними територіями, якби не козацтво — один з головних оборонців українців, поляків і литовців від турецько-татарських набігів у цей час. У боротьбі з мусульманською загрозою козаки вибрали чи не єдиний дієвий засіб оборони — здійснення превентивних військових походів на територію ворога з метою розгрому турецьких фортець і татарських населених пунктів. Разом з тим, ці походи носили також і здобичницький характер (що з боку Османів та їхніх васалів трактувалося як грабінництво), тобто мали за мету здобуття т.зв. «козацького хліба» — грошей, матеріальних цінностей, зброї, одягу, людей, коней, худоби тощо.

Один з перших таких походів відбувся у 1492 р., коли канівські і черкаські козаки напали на татар поблизу контрольованого Кримським ханством поселення Тягинка у гирлі Дніпра. У грудні 1499 р. кримський хан Менглі-Гірей I скаржився московському царю Івану III, що «литовські» козаки часто нападають на околиці Очакова і «багато лиха чинять». В уставній грамоті великого литовського князя, яка була надана міщанам Києва у 1499 р. зазначалося: «Які козаки з верху Дніпра і з інших сторін ходять водою на Низ до Черкас і далі і що там здобудуть, з того старості десятину мають давати...». На початку XVI ст. розрізнені ватаги з українських земель здійснили не один напад на турецьких і татарських купців, які рухалися пониззям Дніпра, а також Сіверським Дінцем, Кальміусом або ж переправлялися через них. [Про грабеж купцов в начале XVI в. на Кальмиусе - источников не существует. К тому же первое известное на сегодня упоминание гидронима Кальмиус относится только к концу 1570-х годов.]

Організуючим елементом в об'єднанні козацьких загонів стала діяльність прикордонних (або ж «окраїнних», так їх означували у тогочасних документах) адміністраторів Великого князівства Литовського. Чи не першим таким урядовцем став черкаський староста Семен Полозович. Саме він на чолі підрозділів, сформованих з місцевого українського люду, в 1508 р. здобув перемогу над ордами кримського хана. У зв'язку з цим, тогочасні літописці назвали його «Полозом-Русаком славним козаком». У другій половині 1511 р., вже перебуваючи на посаді овруцького намісника, С. Полозович знову розбив один з татарських загонів, який здійснював черговий набіг на українські землі. Невдовзі інші прикордонні старости разом з козацькими ватагами здійснили військовий похід на турецьку фортецю Очаків.

Однак найбільш вправним у військовій службі виявився черкаський і канівський староста Остафій (Євстахій) Дашкович. За висновками багатьох істориків, він відіграв велику роль в організації й певній структуризації козацтва. У 1523 р. О. Дашкович здійснив напад на Іслам-Кермен[3] Міцно укріплена турецько-татарська фортеця була взята штурмом і спалена, що засвідчило вміння козацтва не лише оборонятися та перемагати татар у степових поєдинках, але й застосовувати поширену в Південно-Східній Європі практику здобуття міст і містечок, укріплених валами, ровами, засіками та кам'яними мурами. Як засвідчував документ, війська на чолі з черкаським і канівським старостою «город Ослам (Іслам-Кермен) зламали і поруйнували й гармати побрали» та взяли у полон багато татар. Це стало серйозною втратою для кримських васалів Османської імперії, адже ця стратегічна фортеця контролювала велику територію південного Подніпров'я.

У 1527 р. О. Дашкович повідомляв польського короля і великого литовського князя Сигізмунда I Старого про підготовку татарських військ до походу на Литву і Польщу, пов'язуючи це з тимчасовим припиненням внутрішньополітичної боротьби в Кримському ханстві. О. Дашкович сам не цурався розвідувальних операцій, безпосередньо перебуваючи у стані ворога. «Він знав їхню (татар. — Т.Ч.) мову і, часто буваючи на розвідах, лишився невпізнаним у їх таборі; його вважали за татарина і завдяки тому довідавшись про їх справи, він розбивав їх на голову, а посланих татарських, посланих до нього виставляв на страшенну ганьбу...» — описували сучасники військову сміливість і хитрість Дашковича. Наступного року підрозділи урядовців «окраїнних» земель знову захопили відбудований турками Очаків.

Навесні 1532 р. багатотисячна кримська орда разом з відбірними підрозділами турецьких яничарів[4] і артилерією, що складалася з 50 гармат, оточила тогочасну столицю козацької України — Черкаси. Упродовж 30 днів намагався захопити черкаську фортецю хан Саадет-Гірей. Численні штурми були відбиті оборонцями міста. Орда була змушена відійти. У 1533 р. черкаський намісник О. Дашкович на сеймі польської шляхти вихвалявся здобутими ворожими трофеями, а також ядрами від гармат, якими обстрілювали Черкаси. Того ж року український староста у письмовому вигляді подав польсько-литовському королю свій проект оборони Великого князівства Литовського від Османської імперії та Кримського ханства (вперше такий «оборонний проект» було подано Дашковичем до королівського уряду ще 1524 р.), а також створення регулярної прикордонної служби. За положеннями, поблизу татарських річкових переправ мали постійно вартувати козацькі підрозділи на човнах-«чайках». Інші козаки мали патрулювати традиційні сухопутні татарські шляхи. Нижче дніпровських порогів на островах пропонувалося збудувати декілька міцних фортець. Хоча сейм і схвалив військовий проект О. Дашковича, який передбачав 2-тисячний козацький реєстр, але, зважаючи на відсутність коштів, не поспішав впроваджувати його в життя.

Згідно з достовірними писемними джерелами українці почали боротися з татарами і росіянами (у вітчизняних та європейських джерелах їх називали «московитами» або ж «москалями») за право володіти Диким Полем з кінця XV ст. [Почему начало борьбы с татарами автор начинает только с конца XV в.? За какие регионы Дикого Поля украинцы уже тогда начали бороться с москвитами? Какими фактами и какими «достоверными источниками» конца XV в. это подтверждается? Универсал Батория-Хмельницкого не предлагать!], а вже через півстоліття, у 1546 р., історичний документ засвідчував, що «на Полі козаків багато: і черкасців, і киян..., вийшли на Поле із усіх окраїн». У 1558 р. кількатисячне козацьке військо під керівництвом князя Дмитра Вишневецького (Байди) оволоділо Перекопом, [«приходил к Перекопу и сторожей побил за шесть верст от Перекопи, а люди ему встречу крымские не бывал ни один человек а стоял и начевал и назавтрее до половины дни за десять верст от Перекопи, и пошел ко Днепру на Тованьской перевоз, ниже Ислам-Кирмени польтретьятцать верст и на перевозе стоял три дни, а крымцы к нему не бывали и не являлися». Какой интересный способ захвата крепости. :)] а в 1559–1560 рр. здійснило декілька походів на османську фортецю Азак (слов.Азов[5]) у гирлі Дону. [Любопытно, почему не упомянут поход 1556 г. московского воеводы Ржевского на Ислам-Кермен и Очаков, в котором приняли участие и казаки Д.Вишневецкого? Оборона укрепления на Малой Хортице 1557 г.? И другие эпизоды совместных с москвитами действий? И то, что описанные здесь походы Вишневецкий совершил, находясь на московской службе (1556-1561)?] Перший штурм, який відбувся весною 1559 р., ледве не завершився успіхом, якби на допомогу яничарському гарнізону не надійшли війська ногайської орди та шість великих турецьких галер з допоміжними підрозділами. Для Османської імперії атака українського польового ватажка стала великою несподіванкою, адже це сталося вперше в існуванні цієї Азовської фортеці — важливого стратегічного пункту на великому стародавньому торговому шляху, що звався Шовкова дорога. [Видимо штурм в 1559 году был не первым!!! И упоминание не про украинских казаков, а про казаков царя Ивана!!! Сильно был смущен и повелитель правоверных, султан Сулейман, сидя в Стамбуле, этими успехами казаков и в грамоте своей к ногайскому мирзе Измаилу в 1551 году не без тревоги писал так: „В наших магометанских книгах пишется так, что пришли времена Русскаго царя Ивана: рука его над правоверными высока. Уж и мне от него обида великая: Поле все и реки у меня поотымал, да и Дон у меня отнял, даже и Азов город доспел, до пустоты поотымал всю волю в Азове. Казаки его с Азова оброк берут и не дают ему пить воды из Дона. Крымскому же хану казаки Ивановы делают обиду великую и какую срамоту нанесли! — пришли Перекоп воевали. Да его же казаки еще какую грубость сделали — Астрахань взяли, и у вас оба берега Волги отняли и ваши улусы воюют. И то вам не срамота ли? как за себя стать не умеете? Казань ныне тоже воюют. Ведь это все наша вера магометанская: станем же от Ивана обороняться за один... Ты б, Ислам мурза, большую мне дружбу свою показал: помог бы Казани людьми своими и пособил бы моему городу Азову от царя Ивана казаков”] На початку осені того ж року відбувся черговий наступ Д. Вишневецького. Турецький адмірал Алі Реіс повідомляв до Стамбула, що войовничий «отаман Дмитрашка» на чолі чотирьох тисяч козаків декілька тижнів тримав в облозі фортецю, а потім змушений був відійти. Через деякий час князь Вишневецький залучив собі на допомогу черкеські загони на чолі з «Кансуком» та «Жане» і разом з ними у 1560 р. знову здійснив невдалий напад на Азов. [Упомянутые здесь «Кансук» и «Жане» - это Кансук, сын правителя жанеевцев - одного из племен кубанских черкесов] Французькі історики порівнювали військові приготування турків під час оборони Азова від козаків з приготуванням Османської імперії до війн проти Венеції та Священної імперії.

У 1577 р. українські козаки здійснили вдалий напад на татарське місто Білий Сарай, що розташовувалося у Північному Приазов'ї, на косі, що на захід від гирла річки Кальміус. З того часу вщент зруйноване українцями ординське місто вже не могло повстати з руїн. Натомість на Білосарайській косі козацькі «уходники» з України тепер могли вільно виловлювати рибу з Азовського моря. [Полная хрень! В 1577 г., незадолго до смерти крымского хана Девлет-Гирея его второй сын Адиль-Гирей рассорился со своим старшим братом Мехмед-Гиреем. Он переехался в Северное Приазовье и обосновался у местных «феодалов» Есиня и

[Араслана Дивеевых](#), контролюючих територію між Миусом і Молочною. Зде́сь, на Мариупольщині, Адиль-Гирей в том-же году основал свой город Балысарай. Вскоре братья-Гирей помирились и старший Мехмед стал следующим крымским ханом, а Адиль-Гирей – калгой. Но в 1578 г. Адиль-Гирей не вернулся из Персидского похода. И Балысарай стал административным центром Дивеева улуса. Видимо, он же получил и второе название Калмиос, также широко представленное в документах и относящееся к этому-же району. Так, одно из писем к хану подписано так: «от Аросланна мирзы Дивеева и ото всех мирз, которые жили в Калмиюсе». В 1584 г. Есине́й и Араслан и их люди активно участвовали в восстании Сеадет-Гирея против нового крымского хана Ислам-Гирея. После подавления восстания, осенью того же года Балысарай был разрушен калгой Алп-Гиреем. После этого крымцы несколько раз предпринимали попытки восстановить этот город (последняя известная относится к 1600 г.). А Дивеев улус, как щит Крыма с северо-востока просуществует еще некоторое время, окончательно распавшись уже в начале XVII в. После чего крымцам пришлось поддерживать переселение в Северное Приазовье осколков разбитых кочевых родов из Большого Нога́я (Заволжье) и Казыева Улуса (Кубань) для организации здесь хоть какого-то прикрытия. Эти ногайцы подчинялись перекопскому каймакаму. Первое известное на сегодня появление донцов на Мариупольщине датируется летом 1584 г. (нападение на Калмиос), запорожцев – несколько ранее 1626 г. (допрос Андрея Шафрана). Естественно, что ни про какие рыбные промыслы украинцев в Северном Приазовье нельзя говорить как минимум до конца XVII века. Несколько подробнее об этих событиях можно прочитать [здесь](#).]

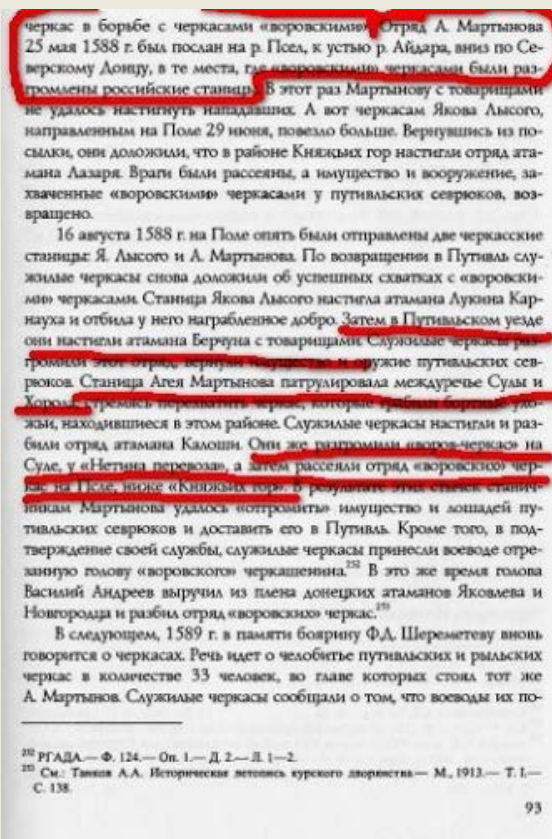
Від часу військових походів Д. Вишневецького на Азовське узбережжя [може́т все-таки «на Азов»?] в історичних джерелах з'являються чи не щорічні повідомлення про присутність українських козаків у Середньому Подонці́. Але не тільки українці у великих битвах та локальних боях з турками і татарами прагнули оволодіти землями сучасного Донбасу. З другої половини XVI ст., хоча й не дуже вдало, московські царі намагаються встановити на р. Сіверський Дінець свої сторожі. [Очень хотелось бы узнать, в чем состояло это самое «не очень удачно»? Решили. Поставили. Постепенно продвигали на юг. Отдельные небольшие поражения общей картины никак не портят.] Так само польські королі та великі литовські князі не обходять своєю увагою цей регіон постійно відсилаючи у Дике Поле свої прикордонні загони, що проводять тут сторожову і розвідувальну діяльність [Интересно, кто-нибудь встречал факты централизованной посылки польскими и литовскими центральными властями военных отрядов в сторону наших двух областей? Выше по Донцу, на Харьковщине такое еще можно предполагать, да и то не «постоянно», а в период войн с Московским царством. А уж про сторожевую службу польских отрядов в Подонцовье – сложно даже фантазировать. Бывали здесь отряды из городских казаков Полтавы, Канева и др. городов, но это, видимо, была частная инициатива местных голов и с меркантильным интересом.]. Власне, у результаті протистояння між московськими, татарськими і польсько-литовськими підрозділами (а їх головним чином представляли загони сформовані в українських воєводствах) на цих землях почали започатковуватися тимчасові військові «осадчі» поселення, які з часом перетворювалися вже на місцеві зимівники, хутори та села. [Вот это и есть хороший пример манипуляции. Успехи московитов искусственно занизили, деятельность поляков – так же искусственно завысили. И все это лишь для того, чтобы уважаемый читатель не изволил задуматься о фразе о временных (?) «осадчих» поселениях. Которые автор явно связывает не с продвижением слободских украинцев, а с временным (?) оседанием «польских» черкас и, особенно запорожцев («зимовники») в донецком Подонцовье. К великому сожалению, эти временные(?) поселения источники почему-то не показывают. Да и с точки зрения здравого смысла получается полный абсурд. «Осадчие» поселения – это слободы, села. Как они могут быть «временными»? И как из этого временного села (много домиков) может в дальнейшем вырасти зимовник или хутор (это обычно один-три домика)?] Оцінюючи українсько-московські конфлікти за право володіти нічийними на той час землями Донеччини і Луганщини, сучасний російський історик Андрій Папков зробив такий висновок: «...Росіяни і українці у 80-х роках XVI ст. зіштовхнулися на Полі як піддані ворожих один одному держав. Сутички, які інколи перетворювалися на повноцінні битви, проходили не тільки в прикордонному районі, черкаси (українці. — Т.Ч.) проникали досить глибоко [у межі Московського царства]».

У 1585 р. представник московського уряду на Дону Р. Вердевський повідомляв до Москви про розгром українцями російської сторожі, яка знаходилася поблизу озера Багатий Затон [Воронежская обл. И к чему это в книге про историю Донецкой и Луганской областей? Может черкасы туда приходили через нашу территорию? Тогда нужна цитата про их маршрут.]. Того ж року загін з українських воєводств Речі Посполитої під керівництвом Д. Семпського «...приходив війською у государеву землю, у Брянський уїзд на государеві дворцові села» [Брянск]. Одночасно українські козаки з Черкас і Канева приходили до селища Новосиль, де громили місцевих поселенців [Орловская обл.]. У 1586 р. у районі басейну Сіверського Дінця воювали козацькі підрозділи на чолі з отаманами Петром Верчуном і Терехом Шелудивим. Вони наводили жах на жителів прикордонних російських міст Лівни і Воронеж, неодноразово нападали на татарські чамбули. Російський Воєвода А. Панютін повідомляв, що українські козаки «кримських людей по Донцю (Сіверському Донцю. — Т.Ч.) усе літо, тих усіх громили і багатьох і на Поле не пропускають, так і по усім окраїнім городам в Сіверських городах государевим людям задори чинять».

«Воровським черкасам» (так «милозвучно» називали українців у тогочасній московській документації) протистояли загони прикордонних російських сторож на чолі з В. Андреевим, Ф. Бутурліним, Ю. Булгаковим. Воювати з українцями були відправлені загони з Шацька і Рязька на чолі з князем П. Горчаковим та І. Губіним. Для боротьби з українськими загонами у Дикому Полі формувалися підрозділи у таких московських містечках як Орел, Мценськ, Михайлів та інших прикордонних поселеннях. [Поездки к казакам объявлялись "воровством", поскольку они предпринимались без государева на то разрешения ("...для чего так воровали - без государева указа на Дон самовольством ездили") Подобные поездки на Дон были делом далеко не безопасным. Караваны судов, отправлявшиеся на Дон, были организованы по-военному - во главе с выборными атаманами и есаулами. Из других источников известны случаи разгрома таких караванов

татарами и запорожскими казаками. В рассматриваемых документах также нередко встречаются известия о гибели или захвате татарами людей на обратном пути, потере лошадей в стычках с ними. Вдоль путей по Дону и Северскому Донцу часто рыскали с целью грабежа "торговых людей" отряды запорожцев, при случае не щадившие и донских казаков.]

Щоб убезпечитись від таких нападів зі сторони Речі Посполитої у 1588 р. московський цар за прикладом польського короля Стефана Баторія (той почав формувати на основі українського козацтва реєстрові загони) наймає на військову службу 50 українських козаків на чолі з отаманом Яцьком Лисим. Невдовзі до них приєднується підрозділ з 35 українців на чолі з отаманом Агеєм Мартиненком. [На службі у московського царя - було набагато більше українців. Наприклад, військова ватага запорожців, під командуванням Матвія Федорова, несла службу по Дінцю, від Чугуєва городища, вниз течією - до Тору, у 1589 р. По підрахункам, загін налічував близько 600 чоловік. (Див. « Акты 13-17 вв. представленные в Разрядный Приказ представителями служилых фамилий после отмены местничества. Собрал и издал Александр Юшков, 1898 год».)] [Московское царство часто нанимало на службу отряды украинских казаков и запорожцев, что до 1588 г., что после. Вспомните хотя бы Дмитрия и Михаила Вишневецких. Почему автора заинтересовал именно этот небольшой эпизод?] У травні того ж року вони були послані до гирла р. Айдар та униз по Сіверському Дінцю для протидії «черкасам». Протягом літа 1588 р. загін найманців Я. Лисого вступав у сутичку з підрозділом українського козацтва на чолі з сотником Лазарем, отаманами Лук'яном Карнаухом, П. Берчуном та Калошею поблизу Княжих гір та інших місцевостей Дикого Поля. [У Папкова не Мартыненко, а Мартынов. Теперь по местам столкновения. Судя по тексту Папкова, Княжи горы располагались на Псле. В том районе был разбит атаман Лазарь. Атаман Берчун был разбит в Путивльском уезде. Атаман Калоша - в междуречье Сулы и Хоролы, причем разбит не Лысым, а Мартыновым. Где разбили Карнауха из книги Папкова не видно. И при чем здесь эти неудачливые атаманы к истории Донецкой и Луганской областей?]

У 1589 р. А. Мартиненко (Мартинов) скаржився воеводі Воронежа, що їх дуже часто посилають воювати з українськими козаками, але не надають необхідного озброєння. Українці, що знаходилися на службі у московського царя не до кінця усвідомлювали особливості свого положення та досить часто діяли всупереч з інтересами сусідньої держави. Джерела засвідчують, що московські воеводи не дуже довіряли найманцям українським козакам.

Наприкінці 1580-х рр. московські воєводи Г. Борисов та І. Вахромєєв відправили до Києва посланця з грамотою, у якій висловлювали невдоволення з приводу «свавільства» українських козаків у Путивльському, Рильському і Брянському уїздах, а також на р. Сіверський Дінець. У грамоті від російських урядників до польської влади за 1590 р. відзначалося, що українці розгромили «сторожі» росіян на чолі з В. Олад'їним, І. Тютчевим і Т. Кузьміном, які були послані у район Сіверського Дінця. У грамоті також наголошувалося на тому, що один з козацьких загонів формувався у Переяславі на чолі з отаманом Стрільбицьким.

У 1590 р. українські козаки з Черкас, Канева та Переяслава завоювали Воронеж, аргументуючи це тим, що «государеві люди» не надавали їм допомоги для боротьби проти кримських і азовських татар. При цьому, як засвідчував документ, «черкаси прийшли уночі і те місто спалили, і государева воєводу вбили, і людей багатьох побили, а інших спалили, а інших живих спіймали, і багато шкоди причинили». Цікаво, що у нападах на російські сторожі, підрозділи та прикордонні містечка брали участь не лише шляхтичі та козаки з України, але навіть й українські селяни. «...Того ніколи не бувало і не в мирний час, що посполиті сполучившись з бесермени (татарами. — Т.Ч.) та просту кров проливали», — писалося у документі під назвою «Список образ до Жигимонта короля» від 10 липня 1592 р. Згідно з цим документом вказувалося, що лише протягом першої половини цього року у Дикому Полі від рук українців загинуло близько 200 російських людей.

Влітку 1598 р. українські козаки витримали бій з військами білгородського голови К. Мясного. У 1590-х рр. з російськими «служилими людьми» у районі Дикого поля воювали загони українців на чолі із запорозьким отаманом Мишаком, які «ходили по Донцу, і по Осколу, і по Дону і громили государських людей». У цей же час тут з російськими заїдами воювали козацькі загони на чолі з Петром Верчуном і Тимофієм Шолудивим. [Хотелось бы поподробнее, почему они «зайды» и куда они «зайды» :)] Такі дії українців неодноразово обговорювалися під польсько-московських переговорів. Зокрема, у 1590 р. в одному з «перемирних» документів між Варшавою і Москвою вказувалося на те, щоб «намісники, і воєводи, і державці поміж собою з обох сторін шукали і лихих [козаків] страчували».

На переломі XVI і XVII ст. українське козацтво рішуче заявляє про себе як про захисника християнської віри та рицарську спільноту. [color=#00BF40][Какую веру защищали козаки? Если в 1627 году черкасы разграбили Святогорский монастырь!!!] Як дослідив Сергій Плохій, ставлення до козаків як оборонців християн від мусульманської загрози розпочалося ще від 1577 р. Саме тоді, перебуваючи на страті Івана Підкови у Львові, католик з Італії Філіпо Тальдучі записав передсмертну промову козацького ватажка, у якій були й такі слова: «...Я завжди боровся мужньо і як чесний рицар проти ворогів християнської віри та завжди прагнув бути щитом проти невірних...». І справді, керівники Війська Запорозького з того часу почали неодноразово наголошувати на своєму рицарському служінні всезагальному християнству та повсякчасній боротьбі проти його ворогів. У цей час українські козаки почали самоусвідомлювати себе рицарями, тобто особисто вільними людьми, спосіб життя яких визначали воєнне ремесло й належність до корпоративно окресленої військової спільноти. До головних рицарських чеснот, які були притаманні козакам, були мужність, відвага, вірність, гідність, честь, добра слава, здатність до самопожертви, патріотизм, служіння високим ідеалам — боротьба проти ворогів Святого Хреста, оборона вітчизни та захист покритвдженої православної церкви.

Невдовзі «український фронт» ідеологічного та військового протистояння між Християнською та Ісламською цивілізаціями проявляється у більш практичних формах, а саме проголошенні козаками захисту православного населення українських воєводств Речі Посполитої. У 1610 р. козацька старшина внесла протест до книги гродського суду Києва про ущемлення прав православних. Через десять років гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний сприяв поновленню діяльності Київської митрополії. У 1621 р. 350 священників з усієї України на чолі з митрополитом Йовом Борецьким були присутні під час проведення козацької ради, а в 1628 р. козацька делегація взяла участь у православному церковному соборі. «...Йдеться про віру з якою помремо», — неодноразово заявляли у цей час козаки, всіляко підтримуючи православне українське духівництво.

Перші три десятиріччя XVII ст. відзначаються бурхливим ростом не лише військової, але й політичної ваги козацької організації. Її керівники не визнають численних заборонних постанов сеймів Речі Посполитої (1604, 1605, 1607, 1609, 1611, 1613, 1616 рр.) щодо обмеження свого внутрішньополітичного статусу. Починає проявляти себе й певна декларативність підданства королівській владі, адже незважаючи на універсали Сигізмунда III Вази, які забороняли «свавільничати» козацтву в українських воєводствах Польсько-Литовської держави і на міжнародній арені, продовжувалися самочинні козацькі походи на Туреччину, Крим, Молдавію, поширювалася козацька юрисдикція на «волесть», тобто Центральну Україну.

У 1604 р. кримський хан Кази-Гірей з приводу відновлення мирних стосунків з Річчю Посполитою писав до короля: «...спокій є тоді, коли нема на Дніпрі козаків». Та наступний рік не приносить ханові спокою — козаки розбивають його загони на Дністрі.[/color] Виправдовуючись, Сигізмунд III Ваза пише до Стамбула, що українські козаки не підкоряються його владі. Це й справді було так, адже українські козаки «промишляли» не тільки на Дніпрі, але й на річках Сіверський Дінець і Тор, при чому вони захоплювали у полон не тільки російські сторожі, але й московитів, які добували «на Тору» сіль, а також виводили звідси татарські табуни. Зокрема, у 1622 р. у районі Дикого Поля перебував 2-х тисячний козацький загін на чолі з полковником Федором Пирським[6], який мав намір завоювати ряд прикордонних містечок Московського царства.

З початку XVII ст. на землях Дикого Поля українці знаходять собі новий прибутковий військовий промисел. Вони починають заважати проведенню зустрічей посланців Кримського ханства та Московського царства у прикордонних Валуйках. Саме це невелике містечко було визначено як постійне місце для передачі «грошової казни», тобто данини російськими царями кримським ханам, яку Москва щорічно платила Бахчисараю як правонаступникам Золотої Орди [Так було приято думать Бахчисараю. Москва такой постановки так и не признала и относилась как к обычному рэкету. К тому же в случае «неправильного» поведения Крыма «поминки» существенно уменьшались, а то и вовсе прекращались. Что для «классической» дани не слишком характерно. Насколько я знаю, в Валуйках послов из Турции и Крыма встречали царские приставы. А вот «поминки» в Крым обычно отвозились самими русскими послами.]. У 1620 р. українці спіймали в степу російського посла М. Міляєва, забрали у нього «упоминки» для хана та вбили. Через чотири роки, у березні 1624 р., українські козаки перехопили на шляху до Москви поблизу р. Молочні води «на Овечому броду» російських посланців Я. Дашкова, В. Волкова, А. Ситникова і татарина Денкула-Батия, які везли ханську грамоту до царя. Після двох днів перебування у козацькому полоні А. Ситников зумів утекти та повідомити, що бачив 700 українців на р. Молочні Води та близько 800 українських козаків у верхній течії р. Тор. Окрім того, на допиті Ситников повідомив, що бачив у районі Святогірського монастиря п'ятьох «черкас», а монастирські ченці розповідали йому про будівництво козаками 40 суден на Сіверському Донці.

У 1627 р. з Валуйок повідомляли до Москви про постійну загрозу від українських козаків: «...А приходили вони з Дінця з Бахмутова, а на Бахмутові їх чоловік з 70, а хочуть вони по Дінцю і вверху по Осколу твоїх государевих людей, які ходять по Дінцю і по Осколу для своїх промислів побивати». Весною 1631 р., як повідомляв з Валуйок воєвода І. Колонтовський, козацький загін з 60 осіб напав на валуйське передмістя та захопив у полон кілька десятків місцевих жителів, а також забрав у російських стрільців коней. Маловідомим і до сьогодні є той цікавий факт, що одними з перших українців, які були заслані Московією на Сибір стали п'ять козаків на чолі з Олексієм Шафраном, яких у 1626 р. було затримано поблизу Валуйок та відправлено у Москву. Звіди українських козаків, згідно з царським указом, відправлено у сибірське заслання.

Поряд з проведенням військових дій проти росіян на прикордонних землях Донеччини та Луганщини, українці успішно воюють з турками на берегах та в акваторії Чорного і Азовського морів. Але не тільки завдяки морським походам українське козацтво стало відомим на той час у всьому світі. Вже під кінець XVI ст. козаки з України поширили свої сухопутні виправи на все північне узбережжя Азовського та Чорного морів. Завдяки цьому увесь величезний простір Дикого Поля між Дніпром і Доном перетворився на зону активного здобичництва українського козацтва, особливо обабіч річок Міус та Сіверський Дінець [А, например, «здобичництво» кримцев доходило до Москвы, Кракова и Вены. И какие далекоидущие выводы можно из всего этого сделать?. И не очень понятно, почему особо выделен Миус? Там на тот момент было особо некого грабить].

З огляду на блокування турецьким флотом гирла Дніпра, українські козаки використовували вихід у Чорне море (яке з того часу перестало бути внутрішнім «турецьким озером») через Азовське море — спочатку вони йшли на чайках руслами р. Самари, потім входили до Вовчої і її ліву притоку Осикову, а з неї Бересніговою, або Широкою діставалися до Кальміуса, з якого виходили в Азовське море, щоб через Керченську протоку увійти до Чорного моря. Досить часто вони поверталися цим шляхом до себе додому. [Северное Приазовье стало доступным для грабежей украинских казаков только после исчезновения Дивеева улуса примерно к 1620-м годам. Тогда же стали возможны и прорывы казачьих лодок через местные степные реки - Шафран 1626, Боплан 1630-е - 1640-е. Но это стало возможным не из-за наличия в устье Кальмиуса казацкой крепости и цепочки обслуживающих зимовников на «тайном пути» (это все выдумки историков XIX-XX вв.), а только из-за малого числа оставшихся здесь нагайцев и редкости и неперіодичности таких казачьих прорывов. Ни одного конкретного случая (то есть кто и когда) использования украинскими казаками местных рек для пути в Азовское море или обратно историками до сих пор так и не выявлено, хотя такие прорывы действительно иногда случались. Единственное исключение - поход 1556 г. Мишки Черкашенина: «приходил с казаки <...> Миусом — рекою в море, а морем под Керечь (Керчь — С. М.) и тут повоевал <...> и отошел здорово». Но он, невзирая на украинское происхождение, тусовался с донцами.] Так, наприклад, влітку 1638 р. близько 1 тисячі 700 українських козаків на 30 чайках воювали з турками на Чорному морі в районі коси Тузла неподалік сучасної Керчі. Власне, вони хотіли таким чином добратися до берегів Азовського моря та увійти у гирло Кальміусу. [Последнее предложение - чистая догадка автора]

Восени 1628 р. гетьманом реєстрового Війська Запорозького обирають Івана Сулиму. На цій посаді він змінює досвідченого Михайла Дорошенка, який загинув у боротьбі з ворогами [Не удержусь. Дорошенко погиб, ввязавшись во внутреннюю крымскую смуту. Казаки поддержали законного хана Шагин-Гирея. А главой восставших был перебравшийся в Буджак Кантемир Дивеев - сын Араслана Дивеева и внук знаменитого Дивея-мурзы. Тесен мир истории...]. Однак відомим на той час він стає не завдяки гетьманській булаві (невдовзі його переобирають), а завдячуючи вмінню організувати штурми фортець та завойовувати неприступні твердині. У 1629 р. Сулима організовує похід майже сорокатисячного козацького війська до Перекопу, а через кілька років, як засвідчували джерела, намагається завоювати неприступну турецьку фортецю Азов у гирлі річки Дону: «Року зась 1633 Сулима, гетман войска низового Запорожского, в моносилах (невеликих човнах. — Т.Ч.) от Сечи по Днепру, потом по Черном мору, через весь Босфор Кимерийский в Местицкое заплинувши озеро, достал был прекрепкого турецкого в Азии града Азова». [Интересно. Вроде бы какой удобный случай воспользоваться степными речками (такая практика у запорожцев уже на тот момент была). Но нет - Сулима почему-то предпочел путь вокруг Крыма. Видимо, он был все-таки легче...]

У 1634 р. І. Сулима знову здійснює два напади на важливий військовий форпост Османської імперії — фортецю Азов. 10 серпня 30 човнів-«чайок» з українськими козаками, що поверталися з Дону, з'явилися біля Азова. Майже чотири дні продовжувалася облога фортеці за допомогою артилерійського вогню козацьких гармат та безперестанних атак запорозьких «морських піхотинців». Але і цього разу Сулимі не вдалося оволодіти турецьким укріпленням. У вересні того ж року він здійснює повторний похід на Азовську фортецю. Цього разу була збільшена кількість атакуючих козаків — до трьох тисяч, а також помінялася тактика ведення штурму. Якщо під час першого нападу атаки замку здійснювалися лише з одного боку, то тепер І. Сулима віддав наказ штурмувати фортецю з усіх боків. Такі дії козацького воєначальника призвели до певного успіху — запорожці, зруйнувавши частину стіни, увірвалися до фортечного посаду. І лише несподівана поява під містом численної ногайської орди не дозволила козацькому війську оволодіти Азовом.

Незважаючи на те, що Азов не був взятий козаками, кілька великих штурмів добре укріпленої турецької фортеці українцями засвідчили зростаюче воєнне мистецтво запорозького війська, керівники якого, застосовуючи невеликі людські ресурси та артилерію, намагалися вирішити на свою користь надскладні військові завдання. Як свідчив сучасник, влітку 1635 р. І. Сулима знову планував оволодіти Азовом: «Да він же отаман Сулим говорив на морі такі речі: якщо великий государ Михайло Федорович дозволить донському війську пошук вчинити під Озовом (Азовом. —Т.Ч.), і я де був з Дніпра війська всі з собою взяв, а озовським людям свою недружбу і трату свою оплатив».

У 1637 р. українські козаки виконали мрію гетьмана І. Сулими та разом з донцями нарешті оволоділи фортецею і утримували її під своєю владою до 1642 р. [\[Под чьей властью был Азов до 1642 года? Может все-таки донцов? :\)\]](#) Тем більше, що по даним А.И.Ригельмана основная масса украинских казаков ушла из захваченного Азова на поддержку восстания Павлюка] І, звичайно, військовий досвід попередніх нападів на місто став їм у великій нагоді. Донський отаман М. Татаринов у 1638 р. стверджував, що на Дону і в Азові перебувало майже 10 тисяч українських козаків. Він також залишив цікаве свідчення про те, як українці добиралися до Азова: «...На Дінці Сіверському зустріли запорозьких черкас, чоловік із 50, ідуть вони рікою Дінцем стругами, а берегом п'ять чоловік гонять коней дванадцять, а сказали їм, що вони їдуть до них у Азов». Щоб проникнути до охопленої звідусіль турками Азовської фортеці запорожці, згідно із записами турка Евлія Челебі, здійснювали неймовірні вчинки: «...Багато невірних козаків зуміли проникнути до фортеці, стрибаючи, роздягнувшись, у Дон і пливучи під водою на спині з очеретиною в роті. Зброю й амуніцію вони склали в шкіряні мішки, які тягли за собою пливучи, і так підтримували фортецю». [\[Вот это место у Челеби, Он называет этих смельчаков просто «гяурами», т.е. «неверными». Каким образом можно было разбраться, что здесь говорится именно о запорожцах, а не об украинских казаках взагали или, скажем, о донцах???\)](#)

До нашого часу дійшло кілька варіантів української народної думи під назвою «Втеча трьох братів із города Азова з турецької неволі», яка, очевидно, описує події після 1642 р., коли турки вже повернули фортецю до своїх володінь: [\[Из чего это очевидно? В Азов ни до, ни после не попадали пленники с Украины?\]](#)

...Що в одному ми полку бували
У турецькій, бусурменській у тяжкій неволі,
У городі у Азові побували,
Із города Азова вмісті із пліну утікали

Последний раз редактировалось L.V. Ср апр 22, 2015 18:53, всего редактировалось 1 раз.

А степная трава пахнет горечью...

Re: Українське козацтво на території Донеччини

□ L.V. » Вт апр 14, 2015 20:53

Напади українських козаків на прикордонні містечка Московського царства, а, отже, їхня довголітня боротьба за Дике Поле у басейні річки Дон продовжувалися й надалі — протягом 1630-х — 1640-х рр. Саме з цього часу почалася справжня військова колонізація українцями Донбаського лісостепу[7] [\[Подстраничная ссылка. 1 Сучасні російські вчені означили цей історичний процес як «українська народна колонізація» \(Див.: Папков А. Украинская народная колонизация и политика российских властей // Он же. Порубежье Российского царства и украинских земель Речи Посполитой \(конец XVI — п. п. XVII в. !\[\]\(dd161862f9164df98f62b726e9846241_img.jpg\) . — Белгород, 2004. — С. 195-209\).\] \[Не удержись высказать и здесь свое, не слишком авторитетное мнение. Идеи «хозяйственной колонизации», «военной колонизации» - это не слишком удачное детище современной украинской историографии. Какое-то право на существование эти идеи имеют, но в большинстве случаев просто затуманивают картину и сбивают с толку. В нашем конкретном случае эти «колонизации» четко описываются фазой «Бывали» и не имеют никакого отношения к](#)

L.V.
Семьянин форума
100%

Сообщения: 497
Зарегистрирован:
Ср фев 09, 2011 22:10

расширению своих границ. В середине 1640-х у нас чуть было полтавские казаки не перешли на фазу «Были», когда собирались поставить свой городок на Торе. Это была бы настоящая колонизация и это здорово сдвинуло бы границы. Но из-за начала Хмельниччины - не срослось. Забавно, что именно этот момент украинские историки так и не заметили... Хаотичные же перемещения «воровских черкас» так и не создали условий для их оседания в регионе. Наоборот, они только мешали и тормозили нормальную колонизацию со стороны Слобожанщины. Здесь надо скорее восхищаться слобожанами, которые невзирая на все опасности и препятствия продолжали упрямо продвигать свои городки и хутора на юг. ИМХО]

У вересні 1636 р. донський козак Ф. Олябьев повідомляв, що «на Дону вчинилося воровство велике від черкас». У 1637, 1639 та 1640 рр., загін на чолі з Іваном Богуним (очевидно, однофамільць знаменитого сподвижника гетьмана Б. Хмельницького) нападав на російські військові загоны в межах Муравського шляху. У 1642 р. представники донського козацтва засвідчували присутність великої кількості українців у межиріччі Сіверського Дінця і Дону: «...Стало от них по Дону и по Донцу [Северскому] воровство большое: пришли из Литвы немалые люди, более семисот человек, нас, холопей твоих, в разъезде и всяких чинов твоих государевых людей громят и рубят и Дон реку пересекли, а на Донце, государь, лежат многие люди, а беглецы от них к нам уходят...».

Незадовго до того, у 1641 р. отаман Мокійка з 30 кінними і 8 пішими козаками напав на російське посольство М. Засецького, який їхав з царською грамотою до Війська Донського. 80 черкаських козаків на чолі з отаманом Василем Коконим у липні того ж року атакували озброєних валуйських міщан, які хотіли добувати на Тору сіль, однак росіяни відбилися і захопили у полон українця, який на допиті засвідчив, що «пришли вони з литовського міста Плотави (Полтави. — Т.Ч.

 отаман черкашенин Василь Кокон з товаришами, 80 чоловік, на Сіверський Донець і на інші запольні річки, на річку на Дон, побивати московських людей і не пропускати з Московщини рікою Доном і Сіверським Дінцем в Азов государських московських людей і із Азова на Москву».

Наприкінці квітня 1642 р. українці захопили в полон кількох жителів Валуйок, яких тримали у своєму таборі, що був розташований при впадінні р. Жеребець у Сіверський Дінець. У цьому, по суті, вже постійному поселенні знаходилося близько 700 козаків на чолі з полковником Війська Запорозького Григорієм Торським та отаманом Василем Рябухою. [Ніякого постійного поселення - там не було. Це пов'язано з багатьма причинами. По-перше. Наявність черкаських загонів у Подонців'ї, майже завжди - була сезонним явищем (тепла пора року), або пов'язане з намірами перехопити посольства, обмін полоненими, пограбування солеварів, тощо. До того ж, в кінці 16- на початку 17 ст., побудова поселення «в устьє Жеребца» - мало багато ризиків. Татари мали в цьому районі сезонні кочів'я, рухалися озброєні загоны «сторож», загоны татар, гулящого люду. Наявність такого поселення - не має археологічних доказів (відсутність кераміки, побутових речей, нумізматичного матеріалу)] [В устьє реки Черный Жеребец находился татарский Великий перелаз. Видимо черкасы решили устроить засаду татарам. В 1571 году в устьє реки Черный Жеребец несет службу 6-я Бахмутская Сторожа! Про поселение черкас - это выдумка автора!] 13 листопада 1642 р. поблизу витоків р. Тор козаки напали на турецьких і татарських послів (їх супроводжували московські дипломати та російський військовий загін), які поверталися з Москви до Стамбула і Бахчисарая, при цьому під час швидкоплинного бою загинула велика частина російських дипломатів та вояків. У той же час козаки на чолі з отаманом Мокієм на р. Матякіній розгромили посольство московського посла до Війська Донського М. Засєкіна 20 травня 1643 р. вдбувся великий бій українського козацтва з російськими «служилими людьми» на Дону.

У 1644 р. українські козаки воювали з російською мордвою у Тамбовському уїзді Московського царства, а потім на р. Сіверський Донець організували засідку для кримського і російського посольства. Наступного року українцями у Дикому Полі були розгромлені росіяни, які обмінювалися полоненими з татарами та передавали їм данину. 5 червня 1646 р. син боярський з Воронежа Т. Колчанін зі своїм загоном близько доби відбивався від українців у районі р. Айдар. Того ж, 1647 р., українські козаки напали на російських «служилих людей», які поверталися з Крима у супроводі посольства Т. Караулова.

У цей час українці досить часто нападали на росіян у районі Подоння. Згідно з повідомленнями донських козаків влітку 1644 р. з обох сторін Дону знаходилися військові сторожі українських козаків, що нараховували більше 500 вояків. Власне, у цей час на р. Дон українським козацтвом були встановлені постійні переправи-«ходи» (на основі одного з яких планувалося збудувати «город»), які охоронялися українцями. Про це переконливо свідчила записка прикордонного воєводи О. Бутурліна від 6 жовтня 1646 р.: «А как де, государь, в тех местах город будет, и черкаской де ход в мордовские и в черемисские места и татарские перелазы по реке по Дону отымет, и воровства от черкас по реке по Дону не будет». [Если кто не понял - намерение строить город было не у украинцев, перекрывших Дон, а именно у московского воеводы, чтобы такие досадные случаи больше не повторялись. Здесь у нас внутри была небольшая дискуссия - намеренно ли уважаемый автор пытался ввести в заблуждение читателей или просто неудачно построил это предложение. Сошлись на втором варианте. Ниже представлен соответствующий отрывок из Папкова. Также добавлю, что перевод «ходов» как «постоянных переправ» - ошибочен и другими источниками не подтверждается. В данном случае ходы - это скорее проход, маршрут куда-то.]

развою.

Отписка воронежского воеводы А.В. Бутурлина от 6 октября 1646 г. проясняет особенности тактики «воровских» черкас и намечает радикальные меры для предотвращения пограничных разбоев. Бутурлин сообщал, что последние небольшими силами перекрыли Дон. Воевода расспрашивал усманских беломестных атаманов, хорошо знающих эти места. Они сказали: «...что меж де, государь, Боучару и казанского перелазу, на реке на Дону, городу быть мошно». От себя воевода добавлял: «А как де, государь, в тех местех город будет, и черкасской де ход в мордовские и в черемисские места и татарские перелазы по реке по Дону отымет; и воровства от черкас по реке по Дону не будет. И прежде сево, государь, в тех местех заставные люди для воровских черкас и татар ставвали». ⁶²⁴ Показателен факт: для борьбы с воровскими черкасами предполагалось выстроить крепость. Иными словами, успешный опыт борьбы с крымцами стал использоваться для решения еще одной проблемы российского порубежья.

Досить частими, як засвідчують тогочасні джерела, були вилазки українського козацтва углиб Московського царства — «на мордовські і черемиські міста». Зокрема, у лютому 1641 р. козаки на чолі з отаманом Іваном Германком воювали з мордвою поблизу Алатира[8], а в січні 1642 р. неподалік Шацька[9] Невдовзі І. Германок був захоплений російськими військами і повішений на острах козакам на Донецькій дорозі, неподалік Валуїок. Однак напади не припинялися — три сотні козаків на чолі з отаманом Марком Петрухненком громили московитів на річках Дон та Боучар. 30 грудня 1646 р. кілька десятків українських козаків напали на росіян, які ночували на р. Глибокій та відбили у них 6 коней і поранили одного донця. Про обсяг постійних більших та менших нападів українців на Московське царство у 1640-х рр. переконливо свідчить документ під назвою: «Список обидный, которые обиды вчинились в царского величества в порубежных городах его господарства людям з королевского величества стороны от польских и литовских людей».

З початком у 1648 р. революційного повстання українського народу на чолі з Б. Хмельницьким та утвердженням владних адміністративних інститутів Української козацької держави прикордонні полковники Війська Запорозького та кошові отамани Запорозької Січі намагалися контролювати ситуацію на Дикому Полі та опанувати стихійну колонізацію межиріччя Дніпра та Дону. [Примеры влияния Хмельницкого на процессы заселения донецкого Подонцовья? Ивана Барвинка не предлагать!] Однак військові сутички українців з росіянами і татарами на землях Донбасу продовжувалися. Гетьманський та кошовий уряди проводили політику протидії військово-господарському освоєнню Московським царством значної території Дикого Поля. [?] Окрім того, Б. Хмельницький був проти московсько-кримського та московсько-польського політичного зближення. Про це свідчили постійні напади на російські посольства, які рухалися до Кримського ханства чи Речі Посполитої. [Думается, во многих случаях дело было скорее в слабом контроле и общем бардаке на тот момент] Підрозділи українського козацтва протягом кінця 1640-х — 1650-х рр. діяли у районі р. Сіверський Донець та не допускали до зустрічей російських і кримських дипломатів у Валуїках.

Щоб примусити царський уряд розірвати Полянівський мир 1634 р. з Річчю Посполитою та підписати мирну угоду з Україною, гетьман Б. Хмельницький почав проводити справжню інформаційну війну на українському-російському прикордонні, поширюючи чутки про спільний військовий напад з Кримським ханством на Московське царство та Військо Донське. Про це зокрема повідомляли російським урядникам жителі Путівля, які після повернення з Миргороду засвідчували, що українці і татари готують напад на донських козаків, а потім і на царські міста. У зв'язку з цим на кордоні відчувалося постійне напруження. Воно не було знате і посольством Б. Хмельницького до Війська Донського, яке вимагало припинення виступів донців проти Бахчисараю та Стамбула. Весною 1650 р. на російській Білгородщині поширилися чутки, що Україна помирилася з Польщею та готуються разом наступати на Москву через Білгород і Путівль.

Білгородський і путівльський воеводи почали готуватися до відбиття нападу, а організація оборони була доручена Б. Репніну. Побоювання, що під час штурму м. Корочі місцеві українці здадуть місто своїм землякам висловлював корочанський воевода І. Ржевський. Восени 1650 р. гетьман Б. Хмельницький вислав 6-тисячний козацьке військо для блокування Війська Донського на виконання положень мирної угоди з Османською імперією. Хоча донським козакам українці заявили, що прийшли на Кальміуську «сакму» для того щоб «підкараулити» татар.

У 1670-1690-х рр. розпочалися нові спроби українського козацтва оволодіти турецьким Азовом. У 1673 р. кількатисячне військо на чолі з кошовим отаманом Іваном Сірком безуспішно штурмували азовську твердиню та понижили кількадесять поселень татарських і ногайських козаків в Північному Приазов'ї [В 1673 г. Азов действительно штурмовало войско. Под командой воевод Хитрово и Хованского. Свидетельств участия Серко в атаках на Азов в этом году я не нашел.

Кажется, он тогда воевал в другом регионе. Плюс здесь явная описка. Вместо «татарских и ногайских казаков» нужно читать, конечно же, татар.]. Посилена військово-сторожова служба українського козацтва наприкінці 1680-х — першій половині 1690-х рр. дозволила у 1695 р. штурмувати, а у 1696 р. — захопити турецьку фортецю Азов. [И каким образом эта «усиленная военно-сторожевая служба» гетманцев конца 1680-х - середины 1690-х «позволила» захватить Азов? Как первое стыкуется со вторым? И что было бы с перспективами взятия Азова, если бы гетманцы в конце 1680-х несли службу не в «усиленном», а в обычном режиме? :)] Влітку 1696 р. близько 15 тисяч козаків з Чернігівського, Гадяцького, Лубенського полків, а також компаніїці та сердюки з Лівобережжя під керівництвом Я. Лизогуба взяли участь у другому московсько-українському поході на Азов. Українські козаки відзначилися протягом майже місячної облоги Азова, з 17 червня до 18 липня. У результаті чисельних штурмів цієї потужної турецької фортеці загинуло 160 і було поранено 272 українців. 19 липня турецький гарнізон Азовської фортеці капітулював, що спричинило велику паніку в Османській імперії та Кримському ханстві, а також велике піднесення у країн-учасниць Священної Ліги.

«И так украинские казаки, взошед на вал с гетманом своим Мазепою и с наказным гетманом Яковом Лизогубовым...», — засвідчував історик XVIII ст. Г.З. Байер. [Лизогуб при взятти Азова действительно отличился. А вот Мазепы в тот раз под Азовом не было. С 6 июля и по конец августа он стоял вместе с Шереметевым станом сначала на Коломаке, потом на Берестовой, прикрывая украинские города от возможного удара тарар. Ошибся Байер.] У царській грамоті до Константинопольського патріарха було зазначено: «...Малороссийские войска земляной вал к неприятельскому рву отовсюду равномерно привалили, и из-за того валу ров заметав и заровняв, тем же валом через тот ров до неприятельского вала дошли, и валы сообщили толь близко, еже возможно было с неприятели, кроме оружия, едиными руками терзатися: уже и земля за их вал метанием в город сыпалась. И сего же настоящего июля месяца 17 числа, в пяток, малороссийские войска, по жребию своему в тех трудех пребывающие, при которых неотступно пребывая муж в добродетели и в военных трудех искусный гетман наказный Яков Лизогуб...».

Повернення російських військ до Москви було обставлено надзвичайно урочисто й досить незвично для жителів столиці. Гучне світське святкування Азовської перемоги над турками означало офіційний початок імперського періоду в історії Московської держави, а проїзд Петра I поїд класичною Тріумфальною аркою у Москві (до речі, вона була збудована за проектом українського архітектора І. Зарудного) мало символізувати наступність подвигів античних імператорів, а, отже, означало претензії царської влади на міфічну «всесвітню» спадщину Римської імперії.

Сьогодні на стіні Свято-Успенського собору у м. Чернігові знаходиться урочиста меморіальна плита на честь наказного гетьмана та чернігівського полковника

Української козацької держави Якова Кіндратовича Лизогуба (роки життя: 1620-1698 рр. 🤔), який прославився тим, що за наказом гетьмана Івана Мазепи допоміг царю Петру I отримати одну з найбільших військових перемог Росії у XVII ст.:

Зде Яков Лизогуб воин
Роский славный,
Полковник Черниговский храбрый,
Бодрый, давный,
Благоразумный сего града оградитель,
Азова і многіх міст кріпкий
Побідитель

Численні військові походи українського козацтва до Туреччини і Криму, османські володіння в Молдавії, Північному Причорномор'ї та Приазов'ї, акваторія Чорного і Азовського морів викликали велике занепокоєння у Стамбулі й, одночасно, сприймалися європейським світом як закономірний прояв військової боротьби представників східного християнського світу з османсько-мусульманською загрозою. Протягом довгих двохсот років (!), від початку XVI і до кінця XVII ст., українці самовіддано боролися за вихід до Азовського моря та оволодіння донецькими землями Дикого Поля.

У виснажливій боротьбі не тільки з турками і татарами, але і росіянами, загинуло чимало наших пращурів, однак їхні життя не пропали дарма — вже з середини 1650-х рр. на території Дніпрово-Донського межиріччя почали виникати «стаціонарні» українські слободи, хутори та зимівники [Здесь речь идет, видимо, не о Слобожанщине? А о том, что было южнее? Хотелось бы, наконец, хотя бы одно документальное свидетельство о таких «стаціонарных» украинских слободах, хуторах и зимовниках в донецко-луганской степи уже с середины 1650-х годов. Или здесь и Слобожанщина учитывается? Но слобожане «зимовников» не ставили. В общем, виртуальная история...]. З часом вони перетворювалися на села та міста в межах Степового кордону Європи. А на узбережжі Азовського моря під обороною запорозьких козаків виникали риболовецькі поселення, на основі яких пізніше було збудовано приморські порти та вже у XX ст. з'явилися оздоровчі курортні міста. [Да, начиная с 1743 года запорожцы включили часть азовского побережья в свои Вольности и с этих пор здесь появилось довольно много рыбных заводов и зимовников. Только они были начисто уничтожены в начале русско-турецкой войны 1768-1774 годов. Что из них успело восстановиться

к 1775 году - пока документов не обнаружено. Но в любом случае - почему «порты» и «курортные города» здесь употреблены во множественном числе? Под это описание подходит только один Мариуполь. :)] Так творилася українська історія Донеччини та Луганщини.

Продолжение следует.

Последний раз редактировалось L.V. Ср апр 22, 2015 18:56, всего редактировалось 1 раз.

А степная трава пахнет горечью...

L.V.
Семьянин форума
100%

Сообщения: 497
Зарегистрирован:
Ср фев 09, 2011 22:10

Re: Українське козацтво на території Донеччини

▣ **L.V.** » Вт апр 14, 2015 20:57

Получилось, прямо скажем, несколько коряво. Сами понимаем, что читать все это вместе очень затруднительно. Но в этом есть и положительные моменты. Так как легкое чтение не получается, а предстоит медленное и вдумчивое - то процент усвоения материала у уважаемого Читателя будет явно повышенным. :)

А степная трава пахнет горечью...

Краевед
Семьянин форума
100%

Сообщения: 8014
Зарегистрирован:
Пн июл 30, 2007 19:32

Re: Українське козацтво на території Донеччини

▣ **Краевед** » Вт апр 14, 2015 21:40

Прекрасно. Вряд ли усадил бы себя читать эту книгу в "твердом" виде. А так, при наличии Wi-Fi, с мобилы в поезде... Словом, прочту с удовольствием!

Ищу видовые открытки до 1917 года.

Индеец
Давно здесь
40%

Сообщения: 108
Зарегистрирован:
Пт дек 30, 2011 20:03
Откуда: Чугуевский-Изюмский уезд

Re: Українське козацтво на території Донеччини

▣ **Индеец** » Вт апр 14, 2015 22:50

L.V. писал(а):

[Так было приятно думать Бахчисараю. Москва такой постановки так и не признала и относилась как к обычному рэкету. К тому же в случае «неправильного» поведения Крыма «поминки» существенно уменьшались, а то и вовсе прекращались. Что для «классической» дани не слишком характерно. Насколько я знаю, в Валуйках послов из Турции и Крыма встречали царские приставы. А вот «поминки» в Крым обычно отвозились самими русскими послами.]

Невелика ремарка, до коментаря , шановного L.V.

Попытки представить себе, во что обходилось Московскому государству содержание дипломатических связей с Крымом.

Основной и наиболее известной статьей расходов, которые правительство было вынуждено нести в пользу Крыма, были уплаты «чонки» и «дань общинной казны» и «чужих помыжи». «Чонки» или «чонки» — два названия одних и тех же платежей; на основании основного предположения об их различии.¹⁰ Со времени возобновления связи с Крымом в 1613—1614 гг. уплаты «чонки» приобретает регулярность, которой не было в течение довольно длительного предшествующего периода. Посольский приказ во времена Михаила Федоровича посылал, что при царях Федоре Ивановиче и Борисе не существовало практики ежегодной уплаты «чонки». При царе Михаиле помыжи посылалась в Крым ежегодно и только в виде исключения уплаты их не производилась. Данны перечень всех московских посольств в Крым за весь исследованный нами период от 1613 г. до 1629 г.

№	Посольство	Время их отъезда из Москвы	Размер «чонки» (руб.)	За какой год	Примечания
1	Ледков Исай А. и Давыдов П.	X, 1613— VIII, 1614	—	—	Размер «чонки» не установлен
2	Велицкий Гр. ии. и П. Есманово	IX, 1613— VI, 1615	7300	122	
3	Савини Н. и Нестеров Б.	VII, 1615— XII, 1615	7968	123	
4	Мамонтов Ф. и Давыдов П.	IV, 1616— VI, 1617	5077	124	Добавочная сумма («чужие помыжи»)
5	Ледков Исай А. и Болдырев Р.	VII, 1617— III, 1620	7894 540	125	
6	Хрущев С. и Бредихин С.	См. примеч.	8467	126	
7	Войнов П. и Матчин С.	V, 1620— IV, 1621	9145	128	
8	Петухов Н. и Махов В.	V, 1621— III, 1622	9145	129	Посольство не достигло Крыма, так как было захвачено в Египте известным Сагадханом. В 1619 г. посылался в Крым не было
9	Усов А. и Угословый С.	V, 1622— V, 1623	9783	130	
10	Давыдов Н. и Волков В.	VII, 1623— XI, 1624	9556	131	

¹⁰ М. Н. Березин в. Крымские шерстные грамоты, Чтения в Историческом обществе Нестора Лещинского, изд. 4, 1894, с. 25—26.— Автор высказывает предположение о различии между «чонки» и «чонки» помыжи и что «то самому существу дела понятие казны и помыжи должны были различаться. За военное время и время набегов в казну отчислялись... (с. 24, прим. 1).—Естественно, что принадлежность, уплаты помыжи зависела от обстоятельств, но нельзя утверждать, что «в военное время помыжи не уплачивались. При Иване IV помыжи посылалась (делает Герин, несмотря на вышесказанное, потому что Иван IV пытался склонить его и жору. В 1622—1623 гг. помыжи также были выплачены.

Предположение о различии между помыжи и казны основано на том, что автор имел дело только с шерстными грамотами и не ознакомился с другими равнозначными документами, в особенности с документами об отправлении в Крым послов и грамот, где посредственно данные о приговорах помыжи и казны, а также со специальной справкой Посольского приказа о посылках в Крым на предшествующие периоды. В таком случае автор легко убедился бы в том, что «чонки» и «чонки» — два названия одних и тех же платежей.

Более нельзя судить о реальном значении шерстных грамот, на основе кратких сведений о Москве с Крымом, не говоря уже о том, что в изданиях шерстных грамот Лещинского (Изд. Таврич. архивной комиссии, вып. 9—12), которыми пользовался Березин, имеется ряд существенных ошибок.

№	Посольства	Время их пребывания в Крыму	Размер поминки (1719 г.)	За какой год	Примечание
11	Проничин С. и Болдырев Р.	I. 1625—IX. 1625	10 655	132	
12	Скуринов Д. и Писанков Н.	X. 1625—VIII—IX (?)	11 858	133	
13	Тарбеев С. и Беглов И.	X. 1627—VIII. 1629	11 217	134	Поминки за два года
14	Колотунов Л. и Лугов А.	X. 1629—X. 1630	10 433	136	
15	Войков П. и Зарев С.	XII (?) 1630—XII. 1631	10 104	138	Добавочная сумма (легкие поминки)
16	Соловьев Н. и Голосов Т.	II. 1632—V. 1633	9904	139	
17	Аксенов Т. и Акифьев К.	X. 1633—I. 1634			Без поминки, для закрепления мирной ширты, после похода на Русь Мубарак-Гарем
18	Дорожников П. и Никольский А.	VI. 1634—VI. 1635	10 202	140	Поминки за два года
19	Завидов Г. и Углов Г.	VII. 1635—X. 1636	11 068	142	
20	Астафьев Д. и Курочкин А.	XI. 1636—IX. 1638	11 638	144	Поминки за два года
21	Футеев И. и Ломанов И.	II. 1640	23 353	146	
22	Новосельский С. и Зверев С.	I. 1638—IV. 1638			Без поминки, для подтверждения мирной ширты и договора о размере поминки с царем Богданом Гаремом
23	Сухотин В. и Завидов С.	IV. 1640—X. 1640	11 429	147	
24	Чубаров А. и Бабанов И.	XII. 1640—XI. 1642	11 781 ¹⁰	148	
25	Приловоцкий Е. и Давров Г.	XII. 1642—X. 1643	25 064 ¹⁰	149	Поминки за два года
26	Неронов Г. и Голосов И.	XII. 1643—III. 1644	11 537 ¹⁰	151	
27	Караулов Т. и Анискин Г.	IV. 1645—IX 1647.	12 631 ¹⁰	152	Поминки за 152 и 154 гг. из-за мабегтов по 6ыло
28	Хотуковский Т. и Степанов И.	XII. 1647—IV. 1649	12 631 ¹⁰	155	
29	Дорожников М. и Никитин И.	V. 1649—XI. 1649	12 631 ¹⁰	156	
30	Волков Г. и Огарков Д.	I. 1650—1650	25 060 ¹⁰	157	

¹⁰ До посольства Чубарова и Бабанова данные о размере поминки введены из выписки Посольского приказа. — Крым. д. 1640 г., № 12.
¹¹ Размер поминки с Б. Приловоцким за 149 г. указан в выписке Посольского приказа 1644 г. — 12 532 руб. Там же он поминки платил и за 150 г., мы эту сумму указываем (см. Крым. д. 1644 г., № 2, а. 111—118). О двойных поминках с Приловоцким см. другую выписку Посольского приказа. — Крым. д. 1647 г., № 15, а. 27.
¹² Размер поминки установлен по справке Посольского приказа. См. Крым. д. 1646 г., № 2, а. 89.
¹³ Размер поминки с Карауловым и Анискиным указан в выписке Посольского приказа в 1647 г. Размеры поминки, посольству они не подвергались никакому существенному изменению и посольству мы не знаем точных их размеров, для последующих трех посольств мы привели условно в том же размере. Волков и Огарков отвечали в Крым те же поминки в двойном размере (Крым. д. 1644 г., № 5, а. 137—141).

Раніше, я вже рекомендував для читання книгу -"А.А. Новосельский. Борьба Московского государства с татарами в первой половине 17 в". Саме в ній, дуже багато матеріалів по відносінам татар з Московською державою та українцями.

Re: Українське козацтво на території Донеччини

📄 L.V. » Ср апр 15, 2015 18:40

Индеец писал(а):

<...>Раніше, я вже рекомендував для читання книгу -"А.А. Новосельский. Борьба Московского государства с татарами в первой половине 17 в". Саме в ній, дуже багато матеріалів по відносінам татар з Московською державою та українцями.

Спасибо за ремарку. Может и так. Хотя и в этом перечне можно найти случаи, когда поминки задерживали или вовсе не выплачивали. Но, похоже, несколько реже, чем я предполагал. Бывает...

А по книгам, я бы чуть расширил список. И рекомендовал бы его читать в следующей последовательности:

- Загоровский В. П. История вхождения Центрального Черноземья в состав Российского государства в XVI веке. — Воронеж: Изд-во ВГУ, 1991. — 272 с.
- А.А. Новосельский. Борьба Московского государства с татарами в первой половине 17 в

L.V.
Семьянин форума
100%

Сообщения: 497
Зарегистрирован:
Ср фев 09, 2011 22:10

И "шлифануть" работами Виноградова:

- Виноградов А.В. Русско-крымские отношения: 50-е — вторая половина 70-х гг. XVI в. тт. 1, 2 М., 2007.

- Виноградов А.В. Русско-крымские отношения в 1570 - 1590-х гг.

Кстати, у Виноградова есть упоминания про мое Северное Приазовье и дивеевских татар. И не только у него. Но у остальных - надо знать имена представителей этого рода.

А степная трава пахнет горечью...

Индеец

Давно здесь

40%

Сообщения: 108

Зарегистрирован:

Пт дек 30, 2011 20:03

Откуда: Чугуевский-Изюмский уезд

Re: Українське козацтво на території Донеччини

Индеец » Чт апр 16, 2015 21:47

L.V. писал(а):

А по книгам, я бы чуть расширил список. И рекомендовал бы .

Спасибо - за напоминание по книгам 🙏🙏

Похоже , народу, то ли - не интересно, то ли - усиленно читают... 😊

Краевед

Семьянин форума

100%

Сообщения: 8014

Зарегистрирован:

Пн июл 30, 2007 19:32

Re: Українське козацтво на території Донеччини

Краевед » Чт апр 16, 2015 21:59

Уверен, народу чрезвычайно интересно.

Однако народу нечего сказать, когда на сцену выходят настоящие мастера и неспешно начинают увлекательный рассказ о прошлом, которое затерялось на бескрайних просторах Дикого Поля...

Не отвлекайтесь, господа, продолжайте, даже если в зале будет лишь один слушатель/читатель, и этим читателем окажется Ваш покорный слуга.... 😊)

Ищу видовые открытки до 1917 года.

biofoton

Семьянин форума

100%

Сообщения: 2566

Зарегистрирован:

Ср фев 02, 2011 01:05

Re: Українське козацтво на території Донеччини

biofoton » Чт апр 16, 2015 22:58

Он не один, поверьте, тема украинского казачества в наших краях сейчас многим чрезвычайно интересна, просто мало кто владеет информацией, даже те, кто хорошо ориентируется в 17 веке центральной Украины, ни в зуб ногой по нашим местам.

Re: Українське козацтво на території Донеччини

Краевед

Семьянин форума

100%

Сообщения: 8014
Зарегистрирован:
Пн июл 30, 2007 19:32

▣ Краевед » Пт апр 17, 2015 01:05

Совершенно верно.

Ищу видовые открытки до 1917 года.

vale

Семьянин форума

100%

Сообщения: 356
Зарегистрирован:
Ср фев 22, 2012 12:52

Re: Українське козацтво на території Донеччини

▣ vale » Ср апр 22, 2015 18:34

Панове, спасибо))) И, пожалуйста, продолжайте дальше)

L.V.

Семьянин форума

100%

Сообщения: 497
Зарегистрирован:
Ср фев 09, 2011 22:10

Re: Українське козацтво на території Донеччини

▣ L.V. » Ср апр 22, 2015 19:01

Уважаемый Scrubber прислал несколько своих замечаний к 1-й главе из Т.Чухлиба. По договоренности с ним, я включил их в те два поста на предыдущей странице, где рассматривалась эта глава. Кому эта тема интересна - можете там посмотреть. Специально чтобы не перерывать весь текст, новые комментарии были отмечены зеленым цветом. В дальнейшем этот цвет использовать не планируется.

А степная трава пахнет горечью...

Пред.

Показать сообщения за:

Поле сортировки

След.

Ответить

Сообщений: 1714 • Страница 102 из 115 • 1 ... 99 100 101 102 103 104 105 ... 115

[Вернуться в Форум краєзнавців Донеччини](#)

Перейти:

КТО СЕЙЧАС НА КОНФЕРЕНЦИИ

Сейчас этот форум просматривают: нет зарегистрированных пользователей и гости: 2

[Список форумов](#)

[Наша команда](#) • [Удалить cookies конференции](#) • Часовой пояс: UTC + 3 часа [Летнее время]

